

दा. नं. ३०९ गणपति चौक, पुणे

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.
सालील पत्रावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल इंग्रोल माफ)
किरकोळ अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख ८ सप्टेंबर, १९४३

अंक ३६

बाशी सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

नोटीस

बँकेच्या सर्व सभासदांस कळविण्यांत येते व, बँकेची सर्व-साधारण सभा रविवार दिनांक २६ सप्टेंबर १९४३ इ. चे दिवशी दुपारी ३ वाजतां (स्टॅ. टा.) बाशी येथे बँकेच्या साने मेमोरिअल हॉलमध्ये बँकेच्या नोटीस बोर्डावर नमूद केलेल्या विषयांचा विचार करण्याकरितां भरणार आहे. त्यावेळीं सर्व सभासदांनीं हजर रहावे अशी विनंति आहे.

बाशी, दिनांक
२६ सप्टेंबर, १९४३

बोर्डाचे हुकुमावरून,
ए. ए. पटवर्धन
मॅनेजर.

टीप:—ढायरेक्टर जागेकरतां नॉमिनेशन अर्ज व सोसायटीचा प्रतिनिधी नेमणुकीचे ठराव बँकेचे ऑफिसांत बुधवार ता. १५/९/४३ रोजी सायंकाळी ५ वाजेपर्यंत दाखल केले पाहिजेत. त्यानंतर आलेले अर्ज व ठराव विचारांत घेतले जाणार नाहीत.

फक्त पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लि., चे सभासदांकरता

नोटीस

या बँकेची वार्षिक साधारण सभा रविवार ता. २६ सप्टेंबर, १९४३ रोजी दुपारी ५-३० वाजतां पुणे येथे नूतन मराठी विद्यालयाचे असेंब्ली हॉलमध्ये भरणार आहे. सदर सभेत अहवाल, ताळेबंद, नफ्याची वांटणी मंजूर करणे; हिशेब तपासनीसांची नेमणूक; ढायरेक्टरस, चेअरमन व व्हाइस चेअरमन यांची निवडणूक; पोटनियमांत दुरुस्त्या करणे, बगैरे कामे नेहमीप्रमाणे करण्यांत येतील. तरी सर्व सभासदांनीं सभेत अगत्य यावे अशी विनंति आहे. ढायरेक्टरांच्या निवडणुकीसाठी व ऑडिटारांच्या नेमणुकीसाठी मतनोंदणीची वेळ मात्र त्याच दिवशी सदर जागी फक्त सकाळी नऊ ते दुपारी एक (नवीन वेळेप्रमाणे) ठेविली आहे.

द. वि. चितळे
मॅनेजिंग ढायरेक्टर.

ता. २ सप्टेंबर, १९४३

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

महापुढाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव
मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

मुंबई सरकारचे नवे कर्ज

३३ कोटि रुपये; ३% व्याज; १९५६ साली परत फेड

मध्यवर्ती सरकारचे कांही कर्ज फेडण्यासाठी मुंबई सरकार ३३ कोटि रुपयांचे नवीन कर्ज उभारीत आहे. १०० रुपयांच्या गेरुयाची किंमत १०० रुपये पडेल. १४ सप्टेंबर रोजी विक्री सुरू होईल व ३३ कोटि रुपयांचे अर्ज येतांच ती बंद होईल. १४ सप्टेंबरला कामाचे तास संपताच, पुढे अर्ज आले नाहीत तरी विक्री थांबविली जाईल. कर्जाची मुदत १३ वर्षे अमुन व्याजाचा दर ३% आहे. व्याजावर इनकम टॅक्स माफ नाही.

विविध माहिती

प्रोड्यूसर गॅस व्हेंटवरील घसारा

मोटारिस बसविलेल्या प्रोड्यूसर गॅस व्हेंटच्या बाबतीत इनकम टॅक्स अधिकारी २५% घसारा काढू देतात. ५०% पर्यंत घसारा काढू देण्यास परवानगी देण्याचा आपण विचार करू, असे सर जॉन शीहि (सेंट्रल बोर्ड ऑफ रेव्हिन्यूचे सभासद) ह्यांनी नुकतेच सांगितले.

अमेरिकन सेनिकांचा हिंदुस्थानांतील स्वर्च

हिंदुस्थानांतील अमेरिकन सेनिकांचा सर्व पगार अमेरिकाच देत आहे व त्याची व्यवस्थाहि त्यानेच केली आहे. त्यांच्या मालपुरवठ्याच्या स्वर्चाचा कांही भाग मात्र संड-उसनवार योजनेस अनुसरून हिंदुस्थान सरकार करीत आहे.

युद्धकैद्यांचा स्वर्च

गेल्या तीन वर्षांत हिंदुस्थानांत ठेवलेल्या युद्धकैद्यांचा स्वर्च १५ लक्ष, १२ हजार रुपये आला. तो सर्व ब्रिटिश सरकारने दिला.

रेशमासंबंधी संशोधन

युद्धकार्यासाठी हिंदी रेशमाचा पुरवठा मोठ्या प्रमाणावर चालू आहे. ह्या दृष्टीने, त्यासंबंधांत संशोधन करण्यासाठी एक केंद्र स्थापन करण्याचे सरकारने ठरविले आहे. त्यास भांडवली स्वर्च सुमारे १३३ हजार रुपये येईल. चार वर्षांत स्वर्चण्यासाठी १ लक्ष ६३ हजार रुपये मंजूर करण्यांत आले आहेत.

चायना एअरक्राफ्ट कंपनी

अमेरिकन देखरेखीखाली विमानांचे सुटे भाग तयार करण्यासाठी एक चिनी कंपनी स्थापन झाली आहे, तिच्या कारखान्याचे काम 'सेन फ्रॅन्सिस्को' येथे लवकरच सुरू होईल. ह्या कारखान्यांत सुमारे ९ हजार चिनी कामगार काम करतील.

अमोनियम सल्फेटचे उत्पादन

अमोनियम सल्फेटचे उत्पादन करण्याकरिता मुंबईमधील कांही कारखानदार एक प्रायव्हेट लिमिटेड कंपनी कंपनी लवकरच स्थापन करणार आहेत, असे समजते. सध्या हिंदुस्थानांत दरसाल सुमारे १८ हजार टन अमोनियम सल्फेट तयार होतें. हे उत्पादन बीस पटींनी तरी वाढले पाहिजे.

सर फ्रेड्रिक साइक्स डाल

ग्रामोन्नतीसाठी ठेवलेली मध्यविभागाची १९४२ सालाची सर फ्रेड्रिक साइक्स डाल अहमदनगर जिल्ह्यांतील शेगांव तालुक्यामधील जोहारपूर ह्या खेडेगांवास मिळाली आहे. ह्या गांवांतील सर्व रस्त्यांचे देन्ही बाजूस गटारें अमुन झाडे लावलेली आहेत शाळेच्या इमारतीचे बांधकाम चालू आहे, त्यासाठी गावकऱ्यांनी १५० रुपये दिले आहेत. प्रौढांकृतिं एक रात्रीची शाळा अमुन एक लायब्ररीहि पण आहे. १५ गाई व १ वट्ट असलेले एक ब्रिडिंग केंद्र गांवांत आहे. गांवांतील सहकारी पतपेढीचे काम ठीक चालले आहे.

विहिरी खोदण्यासाठी वार्षिक तीन लक्ष रुपये

म्हैसूर सरकारने १९३८ साली खेडेगांवांना विहिरी खणून पाणी पुरविण्याची योजना आखली व तिचेसाठी दरसाल, पांच वर्षपर्यंत, ३ लक्ष रुपये मंजूर केले. एकूण ९,३९२ विहिरी खणण्याचे ठरले, त्यापैकी ४,१७१ विहिरींचे काम पुरे झाले आहे. म्हैसूर संस्थानांत अद्याप २,९७७ खेडेगांवांत पिण्याच्या पाण्याच्या विहिरी नाहीत. माहीतगार कंत्राटदार व सुढंगाची दारू ही युद्धपरिस्थितीमुळे मिळणे कठीण असल्यामुळे विहिरी खोदण्याची योजना मूळ अपेक्षेप्रमाणे पांच वर्षांत पुरी झाली नाही. म्हणून वार्षिक ३ लक्ष रुपयांची ग्रँट आणखी तीन वर्षे देण्यांत येणार आहे.

शेतीच्या आयुधांवर जकातीची माफी

शेतकी खात्याचे डेपॉट व सहकारी सोसायट्यांचे जवळ असलेल्या शेतीचे आयुधांवर म्युनिसिपॅलिट्यांच्या जकातीची माफी असावी, असे म्हैसूर सरकारने ठरविले आहे.

रत्नागिरी जिल्ह्यांत रबराची लागवड

रत्नागिरी जिल्ह्यांत सुमारे तीन एकर जमिनींत रबराच्या लागवडीचे प्रयोग करण्यांत येणार आहेत.

ग्रेट ब्रिटनमध्ये कोळशाचा पुरवठा वाढणार

ग्रेट ब्रिटनमध्ये कोळशाचा पुरवठा पुरेसा पडत नसल्या कारणाने कोळशाचे उत्पादन वाढविण्यासाठी खाणींतील कामगारांची संख्या वाढविण्यांत येणार आहे.

हिंदी गिरण्यांचे वाढते उत्पादन

एप्रिल ते जुलै	सून (हजार पौंड)	कापड (हजार पौंड)
१९४०	२९१२५८	४१२०२१
१९४१	३४३५३७	४८९५०६
१९४२	३८७०५५	५२९१०५

जुलै, १९४२ नंतरचे आकडे अद्याप उपलब्ध नाहीत.

ट्रेझरी बिलांवर १४ आ. व्याज

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत ८ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली. त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. १४ आणे इतका पडला.

साखर कारखान्यांच्या स्थळांतरावर नियंत्रण

कर वाचविण्यासाठी पुष्कटसे साखर कारखाने ब्रिटिश हद्दींतून स्थानांनी हद्दींत स्थळांतर करीत आहेत. ह्या प्रवृत्तीस आळा घालण्यासाठी संयुक्त प्रांताच्या सरकारने आपल्या प्रांतांतील कारखाने बाहेर जाण्यास बंदी केली आहे. ह्या प्रश्नाचा हिंदुस्थान सरकारहि विचार करीत आहे.

चेक्सची देवघेव

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाऊसमध्ये २७ ऑगस्ट, १९४३ अखेरच्या आठवड्यांत २९ कोटि रुपये किंमतीच्या १,१३,७०० चेक्सची देवघेव झाली.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२८२	संबंध-मांडवलशाही व समाजसत्तावाद यांचे परिणाम	
२ भावी आंतरराष्ट्रीय चलन व्यवस्था ...	२८३	५ महत्कारी संस्थेमाकून सुधारणा कार्य ..	२८६
३ सेव्हिज सर्टिफिकेट ...	२८४	६ दांडेकर एम्प्लॉईज को. सोसायटी ...	२८६
४ स्फुट विचार ...	२८५	७ हिंदी आयुर्विमा कंपन्यांस सूचना ...	२८७
युद्धाची गेली चार वर्षे-जपानचा समाचार-हिंदी शेतकऱ्यांची स्थिति कशी सुधारेल ?-रशिया आणि इंग्लंड व अमेरिका यांचे		८ हिंदुस्थानांत रंगांचे उत्पादन	२८७

अर्थ

बुधवार, ता. ८ सप्टेंबर, १९४३

भावी आंतरराष्ट्रीय चलन-व्यवस्था

दोन योजना

प्रत्येक देशाच्या चलनपद्धतीचा र्णांतील लोकांच्या जीवनाशी किती निकट व जिवाळ्याचा संबंध असतो ह्याची कल्पना हिंदुस्थानांत युद्धकाळाच्या परिस्थितीने उत्कृष्ट रीतीने करून दिली आहे. बाजारभाव, जनतेची प्राप्ती व रहाणी, उद्योगधंदे व व्यापार ह्या सर्वांवर चलन व्यवस्थेचा अनुकूल वा प्रतिकूल परिणाम नेहमी होत असल्याने राष्ट्रीय सरकारें व मध्यवर्ती बँका ह्या बाबतीत स्थैर्य व सुरळीतपणा साध्य होईल अशी खटपट करित असतात. आधुनिक काळांत प्रत्येक व्यक्तीचे जीवित चलन देऊन अगत्याच्या वस्तु विकत घेण्याच्या शक्तीवर अवलंबून रहाते, मग ती व्यक्ती जमीनदार, शेतकरी, कामकरी, भांडवलवाला किंवा कारखानदार असो. अंतर्गत व आंतरराष्ट्रीय व्यापार ह्याच रीतीने चालतो. वैयक्तिक व आंतरराष्ट्रीय देणीघेणी चलन-व्यवस्था व तिच्याशी निगडित असलेली हुंडणावळ ह्यांस अनुसरून होतात. प्रत्येक राष्ट्रास आपली चलनव्यवस्था इतर राष्ट्रांच्या व्यवस्थेशी जुळती करून घ्यावी लागते तें ह्यासाठीच होय. एकोणिसाव्या शतकांत चांदी व सोने ह्यांवर आधारलेल्या चलनपद्धतीचे प्रयोग जगांतील राष्ट्रांनी केले आणि शेवटी सुवर्णाधिष्ठित चलन व्यवस्थेस सर्वत्र मान्यता प्राप्त झाली. प्रत्येक राष्ट्राने आपल्या चलनाची किंमत विशिष्ट वजनाच्या सोन्याबरोबर आहे असे निश्चित करून चलन व सोने ह्यांचा ठराविक प्रमाणांत परस्पर-विनिमय होण्याची तरतूद केली. ह्या कारणाने अंतर्गत व आंतरराष्ट्रीय ह्या दोन्ही प्रकारांच्या देवघेवांत स्थैर्य व निश्चिती निर्माण झाली. सोने हा सर्व राष्ट्रीय चलनांचा आधार बनल्याने पौंड, डॉलर, मार्क, रुपया, येन ह्या राष्ट्रीय चलनांचे परस्पर संबंध ठाम झाले आणि आंतरराष्ट्रीय देवघेव सुकर झाली. परंतु ह्या व्यवस्थेची षडी मागील महायुद्धांत बिघडली आणि ती पुन्हा नीट बसण्यास दहा वर्षे लागली. तरीहि हे काम समाधानकारक झाले नाही आणि इंग्लंडसारख्या संपन्न देशासहि सुवर्णचलनाचा त्याग करावा लागला.

हा झाला मागील महायुद्धाच्या परिणामांचा अनुभव. चालू

युद्ध जगाच्या आर्थिक परिस्थितीवर किती तरी अधिक परिणामकारी होणार ह्यांत संशय नाही. युद्धोत्तर काळांतील आर्थिक-व राजकीय पुनर्व्यवस्थाविषयीच्या घोषणा प्रेसिडेंट रूझवेल्ट व मि. चार्चिल ह्यांचेसारख्या मुत्सद्यांनी केल्या आहेत. "अटलांटिक सनदे" सारख्या योजना अंमलांत येऊन यशस्वी व्हावयाच्या म्हणजे आंतरराष्ट्रीय चलन पद्धतीची भक्कम बैठक त्यांस हवी. युद्ध समाप्तीनंतर जगांतील सर्व राष्ट्रांच्या चलनाचे परस्पर संबंध काय असावे आणि ते स्थिर रहाण्यासाठी कोणती योजना आखावी ह्याचा विचार इंग्लंड व अमेरिका ह्या देशांत तज्ञांनी चालवला आहे. मागील महायुद्धाच्या समाप्तीनंतर आंतरराष्ट्रीय व्यवहारांत आणि राष्ट्रांच्या अंतर्गत आर्थिक व्यवस्थेत घोटाले उत्पन्न झाले ते टाळण्यासाठी एव्हापासूनच चलनाच्या प्रश्नाची चर्चा चालू आहे. त्या बाबतचा अखेरचा निर्णय केला जाण्याकरिता प्रातिनिधिक परिषद भरवावी लागेल. पण तिच्या विचारासाठी कांही तरी तयार योजना अगोदर लोकांच्यापुढे आल्या पाहिजेत आणि त्यांचा सरु होऊन मूलभूत कल्पनांची दिशा तरी निश्चित झाली पाहिजे. ह्या दृष्टीने दोन महत्त्वाच्या योजना जगापुढे तज्ञांच्या अभिप्रायार्थ मांडण्यांत आलेल्या आहेत. त्यांपैकी एक सुप्रसिद्ध ब्रिटिश अर्थशास्त्रज्ञ, लॉर्ड केन्स, ह्यांनी तयार केली आहे आणि दुसरी अमेरिकेच्या तिजोरीखात्याचे डॉ. व्हाइट ह्यांनी सुचवली आहे.

कोणत्याहि देशांतील किंमती इतर देशांच्या मानाने अधिक असल्या तर त्या देशाची आयात वाढते व निर्यात घटते. ह्याचा परिणाम हुंडणावळीत घोटाला उदरण्यांत होतो आणि त्या देशाच्या चलन पद्धतीची षडी बिघडते. बाहेरून कर्ज काढून देणे करणाऱ्या देशांची अशीच अवस्था होते. व्यापारी व्यवहारांत उत्पन्न होणारी व इतर बाहेरची देणी देतां यावी म्हणून राष्ट्रांस परराष्ट्रांत पत निर्माण करावी लागते. हिंदुस्थानच्या चलननिधीचा बराचसा भाग आणि सबंध सुवर्णनिधी लंडनमध्ये ठेवून येथील चलनपद्धतीचे व ह्या देशाच्या परराष्ट्रीय हुंडणावळीच्या दराचे स्थैर्य अबाधित राखण्याचे धोरण मार्गे स्वीकारण्यांत आले होते ह्या गोष्टीचे येथे स्मरण झाल्यावांचून रहात नाही. १९२९ मध्ये अमेरिकेंत आर्थिक व चलन व्यवस्था ढटपळशी तेव्हां बहुतेक राष्ट्रांनी स्वतःच्या चलनाचे इतर राष्ट्रांच्या चलनांशी असलेले प्रमाण बदलून स्वतःस अनुकूल करून घेण्याचे धोरण अंमलांत आणले. परंतु ह्या योगाने आंतरराष्ट्रीय चलनव्यवहारांत स्थैर्य रहाणे अशक्य होते आणि प्रमुख राष्ट्रांनी हुंडणावळ स्थिर ठेवण्यास उपयोगी पडावे म्हणून स्वतंत्र फंड निर्माण केले आणि त्यांत सोने व परराष्ट्रीय हुंड्या साठवून ठेवून जरूरीप्रमाणे ह्या निधीचा उपयोग करण्याचे धोरण अंमलांत आणले. परराष्ट्रांत पत उत्पन्न करणे व सोने गाडी ठेवणे ह्या दुहेरी उपायाने इंग्लंड सारख्या राष्ट्रास पौंड स्टर्लिंगची अंतर्गत व आंतरराष्ट्रीय किंमत स्थिर राखतां आली.

हुंडणावळ-स्थैर्य निधीतील सोने व हुंड्या ह्यांची विक्री-खरेदी करून राष्ट्रीय चलनाचे आंतरराष्ट्रीय मोठे टिकवणे हेच तत्त्व युद्धोत्तर काळासाठी केलेल्या ब्रिटिश व अमेरिकन चलन-योजनांच्या मुळाशी आहे. अमेरिकन योजनेत जगांतील सर्व राष्ट्रांस उपयोगी पडेल एवढा प्रचंड सोन्याचा व हुंड्यांचा निधी निर्माण करण्याची तजवीज आहे. ह्या निधीत प्रत्येक राष्ट्राने किती देणे

घाटाचे, ते त्यांनी वापरण्यास पर्यादा कोणची, निर्वाचा कारभार कोणी करावयाचा, ह्या बाबतीत अधिकाराची वाटणी कशी व्हावयाची इत्यादि तपशीलांचे पण अत्यंत महत्त्वाचे प्रश्न उपास्थित होतात आणि त्याचा निर्णय लावतांना अनेक अडचणी उद्भवणार आहेत. अमेरिका हे प्रबल राष्ट्र असून, त्याचेपाशी सोन्याचा भला मोठा संचय आहे. ह्या कारणाने वरील जागतिक फंडाच्या विनियोगावर त्याचीच सत्ता चालणार हे इतर राष्ट्रांस कितीसे रुचेत हा प्रश्नच आहे. लॉर्ड केन्स ह्यांच्या योजनेत सुवर्ण प्रमाण आहे परंतु आंतरराष्ट्रीय चलन फंडांत निरनिराळ्या राष्ट्रांनी स्वतःचे पैसे घालण्याची आवश्यकता नाही. ऋणको व धनको राष्ट्रांच्या देण्याघेण्याचा हिशेब एकत्र ठेवावयाचा आणि बँक ज्याप्रमाणे ठेवीदारांचे पैसे गरजू लोकांस देते, त्याप्रमाणे ह्या हिशेबाची व्यवस्था केली जाईल असे त्यांचे म्हणणे आहे. धनको राष्ट्रांस स्वतःसच पैसा लागल्यामुळे ऋणको राष्ट्रांकडून ती आपली कर्जे परत मिळण्याची निकड लावतात म्हणून आंतरराष्ट्रीय हंडणावळीत पेचप्रसंग निर्माण होतात. तसा प्रकार आपले योजनेत होण्याचे कारण नाही असा त्यांचा युक्तिवाद आहे. ह्या योजनेतहि अडचणी नाहीत असे नाही आणि त्यांचा विचार लॉर्ड केन्स ह्यांनी केलेला नाही, असेहि नाही. प्रस्तुत युद्धांत अमेरिकेने चालवलेला प्रचंड सर्व आणि त्या राष्ट्रांने मित्र राष्ट्रांस केलेले मोठे सहाय, तसेच, युद्धोत्तर काळांत त्यावर येणाऱ्या जबाबदाऱ्या ह्या सर्व गोष्टी लक्षांत घेतां अमेरिकन मुत्सद्यांस ब्रिटिश योजना कितीशी पसंत पडेल हे सांगणे कठिण आहे. अर्थात ह्या योजना अमेरिका व इंग्लंड ह्या राष्ट्रांच्या सरकारांनी अधिकृत केलेल्या नाहीत. योजना आंतरराष्ट्रीय आणि सहकारमूलक असल्या तरी त्यांचा विचार प्रत्येक राष्ट्र स्वतःच्या परिस्थितीच्या व हिताच्या दृष्टीने केल्यावाचून रहाणे शक्य नाही हे उघड आहे. ह्या निरनिराळ्या दृष्टिकोनांचा मेळ घालणे हेच अवघड पण आवश्यक कार्य घडून येणे इष्ट आहे.

गव्हाची लागवड, उत्पादन, आयात व निर्गत

हिंदी लागवडीचा व उत्पादनाचा अंदाज

	लागवड (एकर)	उत्पादन (टन)
१९४१-४२	३,४०,३९,०००	१,००,३७,०००
१९४२-४३	३,४२,९८,०००	१,०९,७१,०००

निर्गत

ब्रिटिश हिंदुस्थानांतून समुद्रमार्गाने परदेशी गेलेल्या गव्हाचे तुलनात्मक आकडे खाली दिले आहेत.

	टन
१९३९-४०	७,८००
१९४०-४१	४५,०००
१९४१-४२	१,८५,९००

आयात

गव्हाची निर्गत वाढत गेली, त्या उलट आयात कमी होत चालली, हे खालील आंकडे दर्शवितात:—

	टन
१९३९-४०	८५,५००
१९४०-४१	१८,८००
१९४१-४२	१८,१००

बारा वर्षे मुद्दतीची कॅश सर्टिफिकेटे

१० रुपयांचे १२ वर्षांत १५ रुपये

हिंदुस्थान सरकारने आपल्या पोस्ट खात्यामार्फत १२ वर्षे मुद्दतीची नॅशनल सेव्हिंग्स कॅश सर्टिफिकेटे विकण्याचे ठरविले आहे. १ ऑक्टोबर १९४३ पासून ही विकत मिळू लागतील. त्याच तारखेपासून डिफेन्स सेव्हिंग्स सर्टिफिकेटांची विक्री बंद ठेवण्यांत येईल.

ह्या नव्या कॅश सर्टिफिकेटांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:—

(१) विक्रीची किंमत १० रु., ५० रु., १०० रु., ५०० रु. व १००० रु. राहिल.

(२) कोणासहि एका अथवा जोड नांवाने ५ हजारांपेक्षा ज्यास्त रकमेची सर्टिफिकेटे घेतां येणार नाहीत.

(३) सर्टिफिकेटांवरील व्याजावर इनकम टॅक्स आकारण्यांत येणार नाही. कराचा दर ठरविण्यासाठी हिशेबांत घ्यावयाच्या प्रार्थित वरील व्याजाचा समावेश केला जाणार नाही.

(४) तारण म्हणून ही सर्टिफिकेटे दुसऱ्याचे नांवाने करून देतां येणार नाहीत.

(५) खरेदीपासून तीन वर्षेपर्यंत कॅश सर्टिफिकेटांची रकम परत मिळू शकणार नाही; खरेदीदार मध्यंतरी मयत झाला, तर अपवाद केला जाईल. तीन वर्षांनंतर मात्र केव्हांहि सर्टिफिकेटे मोडतां येतील.

(६) तीन वर्षांनंतर सर्टिफिकेट मोडल्यास १० रुपयांवर ८ आणि व्याज मिळेल. व्याजाची ही रकम दरसाळ ८ आण्यांनी वाढत जाईल. १२ वर्षे पुरी झाल्यावर १० रुपयांचे १५ रुपये मिळतील.

नॅशनल सेव्हिंग्स सर्टिफिकेटांचा हेतु फाजील कयशाक्ति खेचून घेणे हा आहे. त्यामुळेच त्यांचा तारण म्हणून उपयोग होऊ नये, अशी व्यवस्था करण्यांत आली आहे.

ग्रेटब्रिटनचा वाढता युद्धखर्च

	कोटि पौंड
१९३९-४०	१८२
१९४०-४१	३८८
१९४१-४२	४७८
१९४२-४३	५६८
१९४३-४४ (अंदाज)	५७५

कांहीं अर्थपूर्ण व्याख्या

ज्यांना व्याक्तिशः कांहींहि करतां येत नाही, परंतु जे एकत्र येऊन कांहीं करतां येणे शक्य नाही असे ठरवितात, त्यांच्या बैठकीला 'परिषद' असे म्हणतात.

अयुक्त आधारावरून सूक्ष्म गणिताने अगोदरच माहित असलेला सिद्धांत काढणारास 'आकडेशास्त्रज्ञ' म्हणतात.

आयुष्यातील महत्त्वाचे प्रश्न कसे सोडवावयाचे, हे विद्यार्थ्यांना समजावून सांगण्याचे ज्याचे काम असते, परंतु ज्याने हे प्रश्न स्वतः सोडविण्याचे टाळण्यासाठी प्रोफेसरी पत्करलेली असते, त्यास 'प्रोफेसर' म्हणतात.

स्फुट विचार

युद्धाची गेली चार वर्षे

चालू युद्धास प्रारंभ होऊन चार वर्षे पुर्वी झाली असून त्याने आतां पांचव्या वर्षात पाऊल टाकले आहे. हा चार वर्षांतील घडामोडींचा आढावा घेऊन मावी घटनांचा अंदाज केल्यास एक गोष्ट स्पष्ट दिसते ती ही की जर्मनीची सद्दी संपत्ती असून हिटलर-शाहीच्या नाश्याचा दिवस जवळ आला आहे. हेनुपुःसर केलेल्या लढाऊ पूर्वतयारीचे हिटलरचे मांडवळ संपुष्टांत आले आहे आणि मित्र राष्ट्रांचे बळ सारखे वाढत चालले आहे. जर्मनीचा हस्तक आणि अंकित, इटली आतां युद्धक्षेत्र बनला आहे. रशियाने जर्मनीस मागे रेटात रेटात नेऊन जिंकलेले महत्त्वाचे प्रदेश एका मागून एक त्यास ओढावयास लावले आहे. युगेपांतीत मोहिमेस म्हणजे दुसऱ्या आघाडीस प्रारंभ करून मित्र राष्ट्रांनी प्रत्यक्ष इटलीत आक्रमण केले आहे. जर्मनीची लढाऊ कारखान्यांची मोठमोठी इतरे ब्रिटिश व अमेरिकन वैमानिकांनी उध्वस्त करून त्यांचे लढाऊ सामर्थ्य खच्ची केले आहे. जर्मनीने पादाक्रांत केलेल्या देशांत तेथील प्रजा हिटलरी जुलमाविरुद्ध बंड करून उठली आहे. नात्सी प्रचारकांनी तिच्यावर क्तितीही पांवरून घातले तरी प्रत्यक्ष जर्मनीत निराशेची परिस्थिति निर्माण झाली आहे आणि बाकीच्या युरोपियन देशांत जर्मनीविरुद्ध चटवट्टी चालू झाल्या आहेत, हे देन्मार्क-मधील अलीकडच्या घडामोडींवरून स्पष्ट दिसते. स्वीडनसारखी तटस्थ राष्ट्रेही जर्मनीस आपला विरोध उघड रीतीने दाखवित आहेत. एकंदरीने सध्याची युद्ध-परिस्थिति मित्र राष्ट्रांस सर्वस्वी अनुकूल अशीच झालेली आहे. रशिया जिंकून सर्व युगेप आपल्या वर्चस्वासाठी आणण्याचा हिटलरच्या मनोरंज्याचा होलारा दडमटला आहे.

जपानचा समाचार

पूर्व एशियांत अमेरिकन सैन्यांनी आणि वैमानिकांनी जपानला स्वास्थ्य मिळून दिलेले नाही आणि पादाक्रांत केलेल्या प्रदेशांतून भारी नुकसान सोसून त्यास मागे हटवले लागले आहे. पॅसिफिक महासागरांत चढाईचे धोरण स्वीकारावयाचे मित्र राष्ट्रांनी ठाविले आहे आणि चीनला अधिक सहाय्य देण्याची व्यवस्था होत आहे. युद्धास पांचवें वर्ष लागत असतां इंग्लंड, अमेरिका व रशिया ह्यांची लढाऊ परिस्थिति समाधानकारक व उत्तेजनकारक असून मार्शल च्यांगकायशेक ह्यांची सैन्ये जपानला धराने तोंड देत आहेत. इतक्याच मानाने शत्रु राष्ट्रांची स्थिति प्रतिकूल झाली आहे. शत्रु शरण येईतोंपर्यंत लढण्याचे मित्रराष्ट्रांचे धोरण असल्याने आपणांस ह्यापुढेही मोठा स्वार्थत्याग करावा लागेल ह्याची त्यांस पूर्ण जाणीव आहे. युगेपांतीत युद्ध जिंकले गेले तरी जपानचा समाचार त्यांस घ्यावयाचा आहे. ते कार्य परिश्रमाचे, निष्क्याचे व चिकाटीचे आहे हे त्यांस माहीत आहे. मित्र राष्ट्रांपुढे युद्धाच्या पांचव्या वर्षी जो कार्यक्रम आहे तो अंतिम विजया-विषयीच्या विश्वासाने आणि पूर्वीच्या मानाने अधिक अनुकूल परिस्थितीत त्यांस हाती घेता येत आहे ही उत्साहजनक गोष्ट आहे.

हिंदी शेतकऱ्यांची स्थिति कशी सुचारेल ?

व्हिक्टर्स बँकेचे एक माजी डेप्युटी मॅनेजर, सर मणिदास बी. नानावटी, ह्यांनी वरील विषयावर एक पत्रक प्रसिद्ध केले आहे,

त्यावरून त्यांच्या घने कांही शेतकऱ्यांची एकंदर परिस्थिति फारशी आशादायक दिसत नाही. १७५० साली हिंदुस्थानची लोकसंख्या फक्त १३ कोटी होती; १८७२ मध्ये ती २०३ कोटी झाली, १९०१ मध्ये ती २७३ कोटी होऊन आता ती ३९ कोटीचे घरांत गेली आहे. लोकसंख्येच्या वाढीचे इतर देशांतील प्रमाण लक्षांत घेतां हिंदुस्थानांत ती कमीच वाढलेली आढळते, असे सांगून त्यासंबंधांत सर मणिदास ह्यांनी आंकडे दिले आहेत. हिंदी लोकसंख्येपैकी बहुसंख्य लोकांच्या पोटाचा आधार म्हणजे शेतीचे उत्पन्न होय. शेतीवरील वाढते अवलंबून हिंदी लोकांच्या दारिद्र्याचे लक्षण आहे. १८९१ साली ६१% लोक शेतीवर अवलंबून होते; १९४१ साली हे प्रमाण ७३% झाले. लोकसंख्येच्या वाढीच्या प्रमाणांत शेतीसालील जमिनीचे क्षेत्र विस्तार पावलेले नाही. उलट, जमिनीचा कस कमी होत गेला आहे. कालव्याच्या पाण्याचा फायदा जास्त जमिनीस मिळू लागला असला तरी ७६% पिके केवळ पावसाच्या पाण्यावरच अवलंबून आहेत. त्यामुळे वाढत्या लोकसंख्येस लागणाऱ्या घान्यांचा पुरवठा योग्य प्रमाणांत होऊ शकत नाही व तयार होणारे घान्यहि सक्षम नसते, अशी सर मणिदास ह्यांची तक्रार आहे. शेतकऱ्यांची दुःस्थिति दूर करण्याच्या दोन उपायांचा सर मणिदास ह्यांनी विचार केला आहे. त्यांपैकी देशांतराचा प्रश्न आज लक्षांतच घेण्याचे कारण नाही. कारण, सिलोनसारख्या शेजारच्या देशांतूनहि हिंदी नागरिकांना परतवें लागत आहे. दुसरा उपाय म्हणजे औद्योगीकरण. "वार्षिक ४० ते ६० कोटीची आयात थांबविणारे कारखाने जरी आपण स्थापन केले व त्यामुळे कारखान्यांतील कामगारांची संख्या सध्याच्या मानाने दुप्पट झाली, तरी दहा वर्षांचे अवधीत ३० लक्ष लोकांना नव्याने काम मिळेल. ह्याच अवधीत ५ कोटीची भर लोकसंख्येत पडेणु!" असे ते म्हणतात. सर मणिदास नानावटी ह्यांच्या मते, औद्योगीकरणावांचून गत्यंतर नसले तरी आपल्या प्रचंड लोकसंख्येचा आर्थिक उद्धार घडवून आणण्याची त्यांची शक्ति मर्यादित आहे, हे विसरून चालणार नाही.

रशिया आणि इंग्लंड व अमेरिका यांचे संबंध

युगेपवर जर्मनीचे वर्चस्व स्थापन करणे हा प्रस्तुत युद्धाचा आपला सगऱा हेतू झालून आपण बोल्शेव्हिकांचा पासंडी व अराष्ट्रीय असा ध्येयवाद आणि व्यक्तिस्वातंत्र्य-विध्वंसक व सब-गोळकारि समाजव्यवस्था सर्व जगावर स्थापन करण्याचा पद्धत-हीर प्रयत्न हाणून पाहण्यासाठी स्वार्थत्यागपूर्वक झगडत आहो असा हिटलरचा बहाणा आहे. स्टालिनच्या महत्त्वाकांक्षी कारवायांस इंग्लंड व अमेरिका ही मांडवळशाही घटनेची राष्ट्रे बऱी पडली आहेत, परंतु त्यांची सर्वा एकवाक्यता किंवा जूट होणे शक्य नाही, अशा आश्रयाचा प्रचार जर्मनीने चालवला आहे. मित्रराष्ट्रांमध्ये फूट पाहण्याचा हा उघड प्रयत्न आहे आणि युगेपांत दुसरी आघाडी इंग्लंड व अमेरिका ह्यांनी रशियाच्या हत्केस अनुसरून चालू केली नाही ह्या कल्पनेचा त्यास आधार घेण्यांत आला आहे. हेबेकच्या परिषदेस रशियाचे प्रतिनिधी उपस्थित नव्हते ह्या गोष्टीचाहि उपयोग नात्सी प्रचारक आपल्या उद्दिष्टाच्या सिद्धार्थ करित आहेत. परंतु ह्या संबंधांतले गैरसमज निःचर्चित व प्रेसिडेंट रूझेव्हट ह्यांनी दूर केले आहेत. युद्धविषयीचे नव्हे, तर युद्धावर पुनर्वर्तनेचेहि धोरण रशियाच्या सहकार्याने

निश्चित केंडे जाईत असें आम्हांस नहि त्यांनी दिठें आहे. भांडवल-शाहीचे व आत्यंतिक समाजसत्तावादाचे हे पुस्तकें एकदिलानें हें कार्य कसें करूं शकतील ह्याविषयी शंका उत्पन्न करण्यांत आली आहे. परंतु परस्पर विरोधी ध्येयवादानें प्रेरित झालेली हीं शंकां हेतुहित रीतीनें कां होईना एकमेकांमधलें अंतर प्रत्यक्ष व्यवहारांत तोडूं लागली आहेत, हें सूक्ष्म दृष्टि-निरीक्षकांच्या लक्षांत आल्यावाचून राहाणार नाही.

भांडवलशाही व आत्यंतिक समाजसत्तावाद ह्यांवर युद्धाचे परिणाम

इंग्लंड व अमेरिका ह्या भांडवलशाही-प्रधान राष्ट्रांच्या आर्थिक घटनेस युद्धोत्तर काळांत समाजसत्तावादी स्वरूपाची मुरड बसल्यावाचून राहाणार नाही. युद्धकाळातील समाज नियंत्रणात्मक धोरण पुढें भांडवलशाहीस चिकटून राहाणार अशी स्पष्ट चिन्हें दिसत आहेत. तसाच प्रकार रशियामध्ये होऊन आत्यंतिक समाज-सत्तावादानें प्रेरित झालेल्या तेथील घटनेंत बदल होणें अपरिहार्य आहे. सर्व जगांत आपला ध्येयवाद व आर्थिक घटना ह्यांचा पगडा बसवण्याच्या बॉल्शेव्हिकांच्या उद्दिष्टास व प्रयत्नास आळा बसलाच आहे. रशियाच्या अंतर्गत आर्थिक व्यवस्थेंतहि महत्त्वाचे फेरफार होत आहेत असें मानण्यास जागा आहे. वैयक्तिक नफेवाजी हें जें भांडवलशाहीचें प्रमुख लक्षण तें रशियांत दिसूं लागलें आहे. रशियातील युद्धफंडास श्रीमान शेतकरी मोठमोठ्या रकमा देत आहेत, त्या सजाजी वैयक्तिक प्राप्तीतून येत आहेत यांत शंका नाही. अशा एका माठ्या देणगीचा साभार स्वीकार मार्शल स्टालिननें उदार दात्यास सास पत्र लिहून केल्याचें प्रसिद्ध झालें आहे. रशियांत वर्गभेद नाहीत; आर्थिक दृष्ट्या सर्व लोक सारखेच आहेत अशी कल्पना आहे आणि म्हणून तेथें कमी अधिक प्राप्ती असलेल्या गटांची माहिती प्रसिद्ध करण्यांत येत नाही. तरीहि युद्ध-परिस्थितीमुळे सजाजी व वैयक्तिक व्यापारास उत्तेजन मिळणें अपरिहार्य आहे असें मानणें चुकीचें होणार नाही. रशियन युद्ध-फंडास मुरयतवें करून शेतकरी वर्गातील लोकच पैसा देत आहेत. सजाजी व्यापाऱ्यांच्या नफ्यांतून ह्या रकमा आल्या असणार हें उघड आहे. शेतीच्या मालाच्या किंमती ठिकठिकाणी वाढल्या असल्या पाहिजेत आणि त्यांपासून होणाऱ्या व्यक्तिगत नफ्यांत रशियन सरकारनें अंशभागी व्हावें अशी त्याची स्वाभाविक इच्छा असणार. मार्शल स्टालिनच्या पत्रानें वैयक्तिक व्यापारी व्यवहारांस संमतिच नव्हे तर उत्तेजन दिल्यासारखें होत आहे. हा परिस्थितीचा प्रभाव आहे आणि तीमधून स्थिर स्वरूपाचे महत्त्वाचे बदल उत्पन्न होणें असंभवनीय नाही.

हिंदी युद्धकळांत जून, १९४३ अखेर गुंतविलेल्या रकमा

प्रांत	(हजार रुपयांचे आंकडे)
मुंबई	७२,००,७२
बंगाल	५१,९२,२३
पंजाब	९,८९,२५
संयुक्त प्रांत	८,२१,४८
मद्रास	७,१९,५३
हिंदी संस्थानें	४,७३,२२

सर्व प्रांत व संस्थानें मिळून १,६२,९३,३९

सहकारी संस्थेमार्फत सुधारणा कार्य

पूर्व सानदेश जिल्ह्यांत जळगांव तालुक्यांत भादली वु। या गावीं एक सहकारी पतपेढी आहे. सदर पतपेढीनें मालविकी व मालपुरवठा यासंबंधीचे नवीन पोटनियम स्वीकारून आपल्या मेंबरांना शेतकामाकरितां कर्जे देऊन इतर तऱ्हेनें प्रगति घडवून आणली आहे. सोसायटीनें आपल्या मेंबरांना भाड्यानें देण्यासाठी दोन लोखंडी नांगर विकत घेतले आहेत.

सोसायटीनें आपल्या सभासदांस जरीला सरकीचें बीं पुरवून कपाशीचे पिकांतील भेसळीचीं झाडे काढणेचें काम केलें आहे. पिकांना देण्यासाठी सताकरितां लागणारी भुइमुगची पेंड ४६ टन सामुदायिक पद्धतीवर खरेदी करून आपल्या मेंबरांस पुरविली आहे. तसेंच गुांना चारण्यासाठी जवशीची ट्रेप १९॥ टन संस्थे-मार्फत देण्यांत आलेली आहे. गांवांतील गरीब लोकांना घान्य पुरविणेसाठी प्रयत्न केला असून सदर संस्थेनें लायसेंस मिळवून सुमारे ३१ माप ज्वारी व २॥ माप गहू खरेदी केले असून त्यापैकी सुमारे १४ माप ज्वारी व ३ माप गहू रेशन पद्धतीनें गांवांतील गरीब लोकांना पुरविला असून बाकी घान्य वाटण्यासाठी शिल्लक आहे. ज्वारीचे पिकांवर कांहीं रोग होऊं नये म्हणून आपल्या मेंबरांना १२५ गंधक पुड्या वाटल्या. शेतकऱ्यांचे मालाची विक्री सामुदायिक पद्धतीवर घडवून आणण्याचा संस्थे-च्या चालकांनी प्रयत्न केला आहे. त्यांच्या मालाचें वजन बरोबर व्हावें म्हणून संस्थेनें काटे, वजने व मापे विकत घेतलीं असून त्यांचा उपयोग मालाचें वजनमाप करण्याकडे होत आहे. सदर संस्था 'अ' वर्गांत असून तिजजवळ ११,५०० रु. रिझर्व फंड जमलेला आहे व तिची स्वतःची इमारत आहे.

दांडेकर एम्प्लॉइज को. के. सोसायटी, भिवंडी

३ जुलै, १९४० रोजी वरील सोसायटी नोंदण्यांत आली. तिचें कार्यक्षेत्र जी. जी. दांडेकर मशीन वर्क्स लि. च्या कामगार वर्गापुरतेंच मर्यादित आहे. प्रारंभी सोसायटीसंबंधी काम-गार अतिशय साशंक होते व कंपनीनें हें आपल्यामार्गे एक निष्कारण लचांड लावलें आहे, असा त्यांचा समज होता. तथापि, हळूहळू सोसायटीनें त्यांचा विश्वास संपादन केला व तीन वर्षांचे अवधीत सोसायटीनें चांगली प्रगति केली. सोसायटीचे तिसरे वर्षी तिनें सभासदांना तांदूळ, बाजरी, गूळ, साखर, चहा वगैरे अगदी लहान नफ्यावर उपलब्ध करून देण्यास प्रारंभ केला. त्यामुळे तर सोसायटी ही कामगारांना आपलीशी वाटूं लागली आहे. तिच्या चोख व्यवहारामुळे तिला "अ" वर्ग मिळाला आहे. सालील तक्त्यांत तिची प्रगति दाखविली आहे:—

वर्ष	सभासद	भाग भांडवल	कर्जे	निवळ नफा	रि.फंड
(संख्या)	(रु.)	(रु.)	(रु.)	(रु.)	(रु.)
१ लें ९६	२२९०	३६२५	४४	११	
२ रें ११०	४४८१	६५११	२८४	२३३	
३ रें १३२	६११६	७८६३	३६२	३६५	

दुसऱ्या वर्षाअखेर सोसायटीनें ३३% डिव्हिडंड दिलें व आतां तिसऱ्या वर्षाअखेरचें डिव्हिडंड ५६% देण्यांत येत आहे. सोसा-यटीचे चेअरमन, श्री. जी. जी. दांडेकर, ह्यांचा अनुभवी सल्ला व कळकळ ह्यांमुळेच सोसायटीची ही प्रगति होऊं शकली व त्या बदल ती अभिनंदनास पात्र आहे.

हिंदी आयुर्विमा कंपन्यांस सूचना

(काउन ला. इ. कंपनीचे हिंदुस्थानाचे चीफ एजंट मि. टी. ब्राऊ, ह्यांचे मुंबई रोटरी क्लबांत भाषण)

“ हिंदी आयुर्विमा कंपन्या आपल्या विमेशाखांना त्यांच्या विम्यावर कर्जे देतात अथवा सोडकॅमती देतात, त्यांची रकम फारच अल्प असते. कित्येक वेळा, विमेशाखांस वास्तविक रीतीने-कंपनीच्या सर्व खर्चाचा हिशेब करून-जेवढी रकम मिळावयास पाहिजे, त्याच्या निम्म्याइतकीहि रकम त्यांच्या हाती येत नाही. ह्यासंबंधांत कांहीं तरी विमा कायद्यांतच सुधारणा केली पाहिजे.

“ विमा रद्द होण्याचे व त्यांच्या सोडकॅमती घेण्याचे प्रमाण हिंदुस्थानांत फारच मोठे आहे, त्याचा दुष्परिणाम विमेशाखांस भोगावा लागतो, त्याप्रमाणे विमा व्यवसायावरहि त्याचा वाईट परिणाम होतो. विमेशाखांच्या मगदुराचे बाहेर त्यास मोठी विमा पॅलिसी घ्यावयास भाग पाडले जाते व त्यास विमा चालू ठेवणे अशक्य होते. विमेशाखांची प्राप्ती व त्याची बचत ही लक्षांत घेऊनच त्यास योग्य रकमेचा विमा घेण्यास सांगितले पाहिजे.

“ आयुर्विमा कंपन्या भरमसाठपणे आर्गांच्या व इतर शाखा काढीत आहेत. आयुर्विमा कंपन्यांस आपल्या लाइफ फंडाचा उपयोग इतर विम्याच्या कामाकडे करण्यास प्रतिबंध करणारा कायदा करणे आवश्यक आहे. आयुर्विमा कंपन्यांनी आपली विश्वस्ताची भूमिका नीट ध्यानांत बाळगली पाहिजे.”

नगर डि. अर्बन से. को. बँक लि., अहमदनगर
(वार्षिक सभा : १४-९-४३)

बरील बँकेचे वसूल भांडवल १ लक्ष, ३१ हजार रुपये असून तिच्या रिझर्व्ह व इतर फंडांत २ लक्ष, ८७ हजार रुपये आहेत. ठेवींचा आंकडा २५ लक्ष रुपये झाला आहे, म्हणजे त्यांत दीड पटीपेक्षा ज्यास्त वाढ झालेली आहे. बँकेने १५ लक्ष, ६२ हजार रुपये रोख व बँकांत शिल्लक ठेवले आहेत व तिची इनव्हेस्टमेंट ३ लक्ष, २९ हजारांची आहे. व्यक्तिशः सभासदांकडे ८ लक्ष, ३९ हजार रुपयांचे येणे आहे. कर्जे व कॅश क्रेडिटस ह्यांत बरीच घट झाली आहे. बँकेने संगमनेर येथे आपली शाखा उपडली आहे. बँकेचा सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट लोकप्रिय झाला असून सेफ कस्टडीचीहि योजना आतां अमलांत आली आहे. वर्षाखेर बँकेस २२ १/२ हजार रुपये नफा झाला. भागीदारांस ६ ३/४ डिव्हिडंड मिळेल.

भुसावळ पीपल्स को. बँक लि., भुसावळ
(वार्षिक सभा : १८-९-४३)

बरील बँकेचे भाग भांडवल ७५,८७५ रुपये असून रिझर्व्ह व इतर फंड ९१,७७४ रुपयांचे आहेत. एकूण ठेवींचा आंकडा ९ लक्ष, ३७ हजार रुपये आहे. बँकेने हाती व इतर बँकांत ६ १/२ लक्ष रुपये ठेवले आहेत व रोख्यांत १ लक्ष, ४० हजार रुपये गुंतविले आहेत. एकूण कर्जाची रकम २ लक्ष, ९६ हजार रुपये आहे. थकवाकीचे प्रमाण ८-३% पडते. वर्षाखेर बँकेस नफा १५,०९२ रुपये झाला. भागीदारांस ६% डिव्हिडंड मिळेल.

हिंदुस्थानांत रंगांचे उत्पादन होण्याची शक्यता

सरकारी सहायाची आवश्यकता

बोर्ड ऑफ सायंटिफिक अँड इंडस्ट्रियल रिसर्चने श्री. पै व डॉ. वेंकटरमण ह्यांची एक कमिटी नेमून हिंदुस्थानांत रंगांचे उत्पादन करण्याच्या शक्यताशक्यतेचा तपशीलवार विचार करण्याचे काम तिच्याकडे सोपविले. हिंदुस्थानांत आतिशय मोठ्या प्रमाणावर रंगांची आयात होते:—

रंगांची आयात (कोटी रु.)

१९४०-४१	६.३८
१९४१-४२	६.९६
१९४२-४३	५.४२

हिंदी कपास कापडाच्या गिरण्या सर्वेस्वी विदेशी रंगांवर अवलंबून आहेत. चालू युद्धास प्रारंभ होईपर्यंत जर्मनीने रंगाची जागतिक बाजारपेठ काबीज केलेली होती आणि ग्रेट ब्रिटन व इतर देश ह्यांस जर्मनीशी स्पर्धा करणे कठीण जात असे. ब्रिटिश सरकारने आपल्या रंगाच्या धंद्यास फार मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक सहाय दिले. १९१८ साली पार्लमेंटने २० लक्ष पौंडांची ग्रेट मंजूर केली. १९१५ साली ब्रिटिश डायंग लि. ची स्थापना झाली, तेव्हा तिचे १० लक्ष पौंड भांडवल जमेपर्यंत जमलेल्या प्रत्येक पौंडास एक पौंड देऊ केला व त्यानंतर प्रत्येक चार पौंडास एक पौंड देण्याचे मान्य केले. १९१९ साली ब्रिटिश डायंग लि. व मेसर्स लेव्हिन-स्टीन ही फर्म ब्रिटिश डायस्टफस कॉर्पोरेशन नांवासाठी एकत्रित झाली, तिचे भांडवलपैकी १७ लक्ष पौंड भांडवल ब्रिटिश सरकारचे होते. ब्रिटिश सरकारला सुद्धा रंगाच्या धंद्यासाठी एवढी मदत करणे आवश्यक वाटले, तर हिंदी रंगाचा धंदा सरकारी मदतीवांचून कसा स्थापन होणार व उर्जितावस्थेस येणार ?

रंगांस लागणारी बेनझीन, टुलीन व नॅपथलीन ही डांबरापासून निघणारी द्रव्ये हिंदुस्थानांत विपुल मिळू शकतील, असे पै-वेंकटरमण कमिटीने मत आहे. ह्यांपैकी पहिली दोन द्रव्ये ज्वळीपेक्षा जास्त प्रमाणांतहि उपलब्ध आहेत. नॅपथलीनचा पुरवठा मात्र वाढवावा लागेल. सल्फ्यूरिक ॲसिड, हॅड्रोक्लोरिक ॲसिड, नैट्रिक ॲसिड, कॉस्टिक सोडा, सोडा अॅश, इत्यादींचे उत्पादन हिंदुस्थानांत मोठ्या प्रमाणावर चालू असले तरी, रंगाच्या उत्पादनासाठी ती आज उपलब्ध होणे कठीणच दिसते. त्यांची किंमतहि परवडणे अशक्य आहे. ह्यासाठी रंगाचे उत्पादन हाती घेण्याची कांहीं आवश्यक केमिकल्स तयार करण्यास प्रारंभ करावा लागेल अशी कमिटीची सूचना आहे. सर्वच इंजिनियरिंग केमिकल्स हिंदुस्थानांत तयार होईपर्यंत रंगाचे उत्पादन तहकूब करणे इष्ट नाही, असे कमिटीचे मत आहे. रंगाचे उत्पादन हाती घेण्याचा एक पंधरा वर्षांचा कार्यक्रम आंखावा असे कमिटीने सुचविले आहे.

रावेर पीपल्स को. बँक लि., रावेर
(वार्षिक सभा : १२-९-४३)

बरील बँकेचे वसूल भांडवल २०,३७५ रुपये असून रिझर्व्ह व इतर फंड ५,१७० रुपयांचे आहेत. ठेवी १,३८,७८६ रुपयांच्या आहेत. बँकेने सुमारे ४० हजारांची कर्जे दिलेली आहेत. म्हणजे, ठेवी पाहून कर्जाची रकम कमी झाली आहे. ३० जून अखेरच्या वर्षी बँकेस १,१७४ रुपये निवळ झाला. डि. ईकलायझेशन फंडांतून १३८ रुपये काढून नफा व टुणीसाठी १३१२ रुपये घ्यावे व ५% डिव्हिडंड द्यावे, अशी मॅनेजिंग कमिटीची शिफारस आहे.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, हरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.
१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

संरक्षण — सुरक्षितता — सेवा
हेंच आमचें ध्येय.

दि औथ म्युच्युअल

लाइफ अँशुरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था
मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.
आतांच लिहा:—

मुंबईचे चीफ एजन्ट्स
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगाव,
बँक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

भायिकृत भांडवल रु. २,००,००,०००
बमूल साठविलेले भांडवल रु. १,००,००,०००
गिझर्ड फंड रु. १,२०,५०,०००

मुख्य कचेरी: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा: मुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काठवाडी
आणि मलबार हिल.

इतर शाखा: अहमदाबाद (भद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद
(एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अनंतसर, अंधेरी
(मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लॉइड स्ट्रीट, मुख्य
ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर,
कराची, नागपूर (किंजवे), नागपूर (इतवारी बजार), पुणे, पुणे शहर,
राजकोट, सुगत, भुज (कच्छ).

लंडन एजन्ट्स: वेस्टमिन्सटर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स: सर चुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष),
श्री. अंबालाल साराभाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस,
सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि.
दिनशा के. दानी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स:

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३%
दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सात योजनेने
दिले जाते. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी
शाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेविंग
बँक ठेवी योग्य व्याजाने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विल्स व सेटलमेंट्समार्फत बँक एक्झिक्यूटर व ट्रस्टी म्हणून काम करते.
सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.
बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट:—टी. आर. लालबाणी.

न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि.

(Approved Re-traders and Approved Contractors)

२६ लॅमिंग्टन नॉर्थ, मुंबई ११.

अध्यक्ष:—श्री. ग. स. मराठे, अँक्युअरी.

महाराष्ट्रातील रवराचा प्रमुख कारखाना

★ गिरणीचे रोलर्स

★ खरी हातमोजे

★ छापखान्यांचे रोलर्स

★ रिमोल्ड टायर्स

★ खरी वॉशर्स

★ सॉलिड व्हील्स

व इतर खरी माल तयार होतो.

पु. ग. मराठे

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हे पत्र पुणे, पेठ मांबुडां घ. नं. ९१५११ आर्यम्भण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' मांबुडां, घ. नं. ९२४११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.